

Erasmus over wrede straffen

Een pleidooi voor een menselijker strafrecht

Korte lesomschrijving Erasmus doet in zijn werken duidelijke uitspraken over de rechtspraak in zijn tijd en met name over de uitgedeelde straffen. Hij wil dat het strafrecht menselijker wordt. De ideeën van Erasmus zijn nog steeds actueel in de discussie over nut, aard en hoogte van straffen.

Titel Erasmus over wrede straffen

Vak/leergebied maatschappijleer

Canonvenster Erasmus

Tijdvak 5 Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)

Doelgroep vmbo-gtl, havo, vwo

Tijd/duur 1 lesuur van 50 minuten

Groeperingsvorm klassikaal

Leerdoelen

- De leerling kan enkele belangrijke kenmerken noemen van het strafrecht.
- De leerling kan een mening geven over het nut en de noodzaak van straffen.

Benodigde voorkennis

-

Randvoorwaarden

-

Beoordeling

-

Lesactiviteiten

Activiteit 1: introduceer het onderwerp strafrecht

Beschrijf welke straffen er waren in de tijd van Erasmus. Gebruik het artikel met achtergrondinformatie voor de docent. Leg vervolgens de relatie met Erasmus' ideeën over een menselijker strafrecht.

Activiteit 2: discussieer over nut, noodzaak en hoogte van straffen

Gebruik deze richtvragen bij de discussie:

- Wat zijn volgens jou de belangrijkste doelen van straffen?
- Geef je mening over straffen waarbij het slachtoffer wordt vernederd.
- Wat vind je van lijfstraffen?
- Wat vind je van de doodstraf?
- Welke straf werkt volgens jou het beste? Leg je antwoord uit.

Bijlagen

Achtergrondinformatie voor de docent

Achtergrondinformatie voor de docent

'Telkens hamert Erasmus op discussiëren, het uitlokken en accepteren van meer meningen, leren luisteren, de verplaatsing in denkwereld en argumenten van tegenstanders, het hanteren van het eigen geweten als leidraad, introspectie, het rusteloze streven naar het overtuigen van een ander en consensus, en ook op het tonen van warsheid van opgelegd gezag en uiterlijk vertoon, en op pleidooien voor soberheid.'

Herman Plei

Straffen in de tijd van Erasmus

'Het eerste doel van wetten is dat niemand onrecht zou ondergaan, arm of rijk, edelman of plebejer, slaaf of vrije, ambtenaar of particulier persoon. Maar het recht moet meer overhellen naar de zijde van de bescherming van de zwakken...Laat de straf voor krenking van een arme zwaarder zijn dan die voor een belediging van een rijke..., die voor de misdaden van een patriciër zwaarder dan die voor de zonden van een gewone kerel'
(Erasmus, *Institutio Principis Christiani* (opvoeding van de christenvorst, Bazal, 1526, hoofdstuk 4, 28)

Tegenwoordig geven onze rechters gevangenisstraffen. Deze straffen waren er in de tijd van Erasmus niet. De volgende straffen kwamen wel voor.

Vernedering

Er waren straffen waardoor iedereen kon zien wat je gedaan had. Zoals de schandpaal: je werd dan vastgemaakt aan een paal. Vaak op een drukke marktdag. Zo stond je te kijk voor iedereen. Mensen konden je uitschelden en viezigheid naar je gooien. Een andere straf was het haar van een vrouw afscheren, wat een grote schande was. Zulke straffen waren een vernedering.

Boetes of verbanning

Je kon ook veroordeeld worden tot boetes of tot levering van stenen voor de bouw of reparatie van de stadsmuur. Of je werd verbannen. Dat betekende dat je de stad moest verlaten en niet meer terug mocht komen.

Lijfstraffen en marteling

In de tijd van Erasmus waren er ook lijfstraffen. Voor straf werd iemand heel lang met een stok of zweep geslagen. Ook martelde men in de middeleeuwen soms mensen om ze te laten bekennen. Bij dieven werd soms een hand afgehakt, terwijl bij zakkenrollers soms hun oren werden afgesneden.

De doodstraf

Als zwaarste straf was er de doodstraf, bijvoorbeeld door onthoofding, ophanging aan de galg, verbranding of verdrinking. De doodstraf werd bij voorkeur op de markt uitgevoerd zodat het volk het zag en er iets van zou leren.

In onze ogen zijn de bovengenoemde straffen wreed maar vroeger vonden mensen deze straffen normaal. Erasmus verzette zich daar echter tegen. Erasmus maakt bezwaar tegen de straffen in zijn tijd. Hij wilde dat het strafrecht *menselijker* werd.

Wie was Erasmus?

Erasmus werd geboren als Gerrit Gerritszoon. Het jaar waarin is onduidelijk. Volgens de laatste inzichten van Harrie Vredeveld (1993) was 28 oktober 1466 zijn geboortjaar. Erasmus zelf schrijft: 'Ik ben geboren in Rotterdam. Mijn moeder (Margaretha) was de dochter van een medicijnmeester uit Zevenbergen, mijn vader had heimelijk met haar een verhouding, in de hoop haar te trouwen. Hij was van tien broers op één na de jongste en men besloot dat een van hen, mijn vader, aan God gewijd zou worden.' Deze vader was Gerard Rogeri, een priester uit Gouda. De zwangerschapsperiode heeft de

moeder waarschijnlijk in Rotterdam doorgebracht om het 'ongelukje' te verbergen. Zijn leven lang heeft Erasmus zijn onwettige geboorte met zich mee moeten torsen en de gevolgen moeten dragen van de geestelijke status waarin hij door zijn opvoeding is terechtgekomen. Door zijn afkomst heeft Erasmus zijn doctoraat in de theologie uiteindelijk aan de universiteit van Turijn moeten behalen, na vergeefse pogingen aan andere universiteiten. Pas rond zijn vijftigste (in 1517) wordt hij dankzij pauselijke dispensatie van de ernstigste maatschappelijke consequenties ervan verlost. Een voorbeeld van zo'n consequentie is dat het onwettige kinderen was verboden om theologische examens af te leggen. Erasmus schrijft in oktober 1520: 'Het lijkt me weinig uit te maken waar iemand precies is geboren. Me dunkt, het is een ijdele vorm van verheerlijking wanneer een stad of een land er prat op gaat een mens te hebben voortgebracht die groot werd door zijn eigen inspanningen en zonder de hulp van zijn geboorteland. Het land dat iemand groot maakte, heeft er meer recht op zich op hem te beroemen dan het land dat hem voortbracht.'

Opleiding

Na zijn opleiding in Gouda en Deventer trad Erasmus in, in het klooster Steyn bij Gouda. In 1492 werd hij vervolgens tot priester gewijd. Hierdoor kon hij zich meer aan studie wijden dan eerder in zijn kloosterleven. In 1495 werd hem zelfs toegestaan om het klooster te verlaten en een studie te gaan volgen aan de universiteit van Parijs. Hierna zou Erasmus nooit meer terugkeren in het klooster van

Steyn, waar hij zich gekooid voelde. In 1500 vertrok hij naar Engeland waar hij slechts een halfjaar verbleef en waar hij o.a. in aanraking kwam met de latere koning Hendrik VIII en Thomas More. Hierna keerde hij terug naar Parijs. In 1506 vertrok hij voor drie jaar naar Italië. Op de terugweg schreef hij zijn Lof der Zotheid. Door uit te gaan van een zot als spreker kon hij in een declamatio de spot drijven met de misplaatste ernst waarmee alle mensen, ongeacht beroep, stand, of positie, hun eigen belangen najoegen, en de groteske kortzichtigheid, waarmee zij klaar stonden met hun oordeel over elkaar. Min of meer bij toeval kwam Erasmus in Bazel terecht, waar veel van zijn werken werden uitgegeven. Via opnieuw Engeland en Bazel kwam hij in 1516 terug in de Nederlanden, waar hij in Antwerpen, Brugge, Leuven en Mechelen verbleef. Hij werd benoemd tot raadsheer van Karel V. De laatste jaren van zijn leven bracht hij door te Freiburg im Breisgau in Duitsland. In 1535 keerde hij terug naar Bazel, waar hij een jaar later, op 12 juli 1536, op 70-jarige leeftijd overleed.

Erasmus is in zijn volwassen leven dus heel weinig in Nederland geweest. Hij zou met recht een Europeaan genoemd kunnen worden, maar zelf heeft hij gezegd: *Ego mundi civis esse cupio, communis omnium vel peregrinus magis* ('ik wil een wereldburger zijn, gemeenschappelijk met iedereen, of liever een vreemde voor iedereen'). Toch is hij zichzelf altijd Roterodamus blijven noemen en is zo verbonden gebleven met zijn geboorteplaats

Noot

Dit lesmateriaal is, met toestemming, voor een belangrijk deel gebaseerd op het werkschrift 'Erasmus voor de klas' van Louise Langelaan.

Bronnen

- Langelaan, L. 'Erasmus voor de klas', uitgegeven door de stichting 'Huis van Erasmus', Rotterdam

Bronnen

- Langelaan, L. 'Erasmus voor de klas', uitgegeven door de stichting 'Huis van Erasmus', Rotterdam
- <http://www.20eeuwnederland.nl/themas/misdaad%20en%20straf/>
- <http://www.gevangenpoort.nl/straffen.htm>
http://www.erasmus.org/index.cfm?fuseaction=site.show&CTX_ID=497124C4505693014BED874CE8BA26C9

